

Vấn đề con người trong Di chúc của Chủ tịch Hồ Chí Minh

● KHÔNG THỊ NHẬN *

Tóm tắt: Chủ tịch Hồ Chí Minh trước khi đi xa đã để lại cho chúng ta một bản Di chúc lịch sử. Đó là một văn kiện lịch sử vô giá, kết tinh những giá trị văn hóa to lớn của dân tộc và nhân loại, mà cốt lõi là độc lập dân tộc gắn với chủ nghĩa xã hội. Đặc biệt, trong bản Di chúc đó là vấn đề con người. Bởi, Hồ Chí Minh xem con người là chủ thể lịch sử mà trực tiếp là chủ thể của dân tộc và cách mạng.

Trong quá trình tìm đường cứu nước, hoạt động cách mạng cho đến lúc trực tiếp lãnh đạo cách mạng Việt Nam, Nguyễn Ái Quốc - Hồ Chí Minh luôn vì lợi ích của dân tộc, vì sự nghiệp giải phóng giai cấp và con người một cách triệt để. Người xem con người là trung tâm của sự nghiệp cách mạng, giải phóng và phát triển. Nhận thức của Hồ Chí Minh về vai trò và vị trí của con người trong sự nghiệp cách mạng được xác lập trên nền tảng thế giới quan chủ nghĩa Mác - Lênin, với tư duy triết học sắc sảo đã phản ánh rõ bản chất khoa học, cách mạng và nhân văn sâu sắc.

Trong *Di chúc*, Hồ Chí Minh đề cập đến con người vừa là mục tiêu, vừa là động lực của cách mạng. Người đặt sự nghiệp giải phóng con người vào trong sự nghiệp giải phóng dân tộc. Hồ Chí Minh chỉ rõ không thể có tự do, hạnh phúc cho mỗi con người nếu dân tộc mất độc lập, nô lệ, nghèo nàn và lạc hậu. Cũng như vậy, Hồ Chí Minh thấy được con người là động lực của cách mạng, nhưng không phải mọi con người đều trở thành động lực, mà chỉ có những con người được thức tỉnh, được giác ngộ, được tổ chức, được dẫn dắt bởi một lý luận đúng đắn, khoa học và cách mạng thì mới trở thành động lực chân chính của cách mạng.

Trong bản *Di chúc* lịch sử đó, chúng ta thấy chứa đựng nhiều giá trị đặc sắc và độc đáo về đạo đức, nhân văn, văn hóa, triết học,... nhưng trong đó, chiến lược con người bao trùm lên tất cả, làm nổi bật nét sáng chói giá trị của chủ nghĩa nhân văn Hồ Chí Minh. Điều này thể hiện một nhãn quan chính trị thiên

tài, với cách nhìn của một vĩ nhân ở tầm văn hóa và là nhà hiền triết hành động kiểu Á Đông.

Nhận thức về con người khi viết *Di chúc*, Hồ Chí Minh đã đạt đến độ chín của triết lý làm người (nhận thức về xã hội và tự nhiên, về chân lý và cách mạng). Bản *Di chúc* được Người viết vào một giờ nhất định trong ngày, đó là thời điểm đủ độ minh mẫn, tinh táo và sự thông tuệ nhất của con người theo triết lý phương Đông. *Di chúc* là sự tổng kết tinh tế về sự nghiệp cách mạng mà Người từng trải, để căn dặn đảng ta và nhân dân trong cuộc chiến đấu vĩ đại này. Trong những lời căn dặn đó, con người là yếu tố trọng tâm của mọi suy tư và mọi chủ kiến. Tất cả những nội dung căn làm như tu dưỡng đạo đức, phát triển kinh tế, xây dựng văn hóa, chăm lo chính sách xã hội đối với con người..., đều từ con người và vì con người. Như vậy, dù để lý giải rằng, không phải ngẫu nhiên mà năm 1950, nói chuyện tại Hội nghị học tập của cán bộ ngành tư pháp, Người nói, mọi vấn đề cốt lõi, suy cho cùng “là vấn đề ở đời và làm người, ở đời thì phải yêu nước, làm người thì phải thương dân, thương nhân loại bị áp bức bóc lột”. Hồ Chí Minh xem phục vụ nhân dân là một việc làm cao thượng và phục tùng nhân dân là phục tùng một chân lý là như vậy!

Việc đề cập đến chiến lược con người trong *Di chúc* của Hồ Chí Minh đạt đến tầm cỡ của một nhà triết học. Trong Luận cương về Phoiơbách, C.Mác viết: “Các nhà triết học đã giải thích thế giới bằng

* *ThS, Đại học Điều dưỡng Nam Định*

nhiều cách khác nhau, song vấn đề cơ bản là cải tạo thế giới”. Suốt cuộc đời hoạt động cách mạng, Hồ Chí Minh luôn lấy việc cải tạo thế giới làm mục tiêu cho mọi hành động, mà trong đó giải phóng dân tộc và giải phóng con người làm mục tiêu thực tiễn và trực tiếp. Nếu chủ nghĩa đế quốc thực dân và phong kiến đã làm tha hóa con người, đẩy loài người xuống dưới vực thẳm của xã hội, để lại một vết nhơ trong lịch sử, thì Hồ Chí Minh là chiến sĩ tiên phong trên mặt trận giải phóng dân tộc và giải phóng con người do chủ nghĩa thực dân gây ra. Việc chống lại những tàn dư, tội ác đó Người không bao giờ khoan nhượng. Tại Đại hội lần thứ II Hội Nhà báo Việt Nam, Người nói với các nhà báo: “Về nội dung viết, mà các cô các chú gọi là đề tài, thì tất cả các bài Bác viết chỉ có một đề tài là chống thực dân đế quốc, chống phong kiến địa chủ, tuyên truyền độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội”. Sự nghiệp cách mạng của Người là sự nghiệp cải tạo thế giới. Trong *Di chúc*, Bác viết: “Ngay sau khi cuộc chống Mỹ, cứu nước của nhân dân ta đã toàn thắng lợi, công việc toàn Đảng, toàn quân và toàn dân ta phải ra sức làm là mau chóng hàn gắn vết thương nghiêm trọng do đế quốc Mỹ gây ra trong cuộc chiến tranh xâm lược dã man”, đồng thời “phải có kế hoạch xây dựng lại thành phố và làng mạc đẹp đẽ, đảng hoàng hơn trước chiến tranh. Khôi phục và mở rộng các ngành kinh tế. Phát triển công tác vệ sinh, y tế. Sửa đổi chế độ giáo dục cho hợp với hoàn cảnh mới của nhân dân... Công việc trên đây là rất to lớn, nặng nề, và phức tạp, mà cũng rất vẻ vang. Đây là một cuộc chiến đấu chống lại những gì đã cũ kỹ, hư hỏng, để tạo ra những cái mới mẻ, tốt tươi”.

Giáo sư Trần Văn Giàu từng viết: “Tầm cỡ của một nhà hiền triết chưa chắc ở chỗ giải đáp mối tương quan giữa tồn tại và tư tưởng, ở chỗ xác định thế giới là thực hay ảo, khả tri hay bất khả tri, ở chỗ lựa chọn giáo điều quen thuộc hay sáng tạo mới lạ, mà chung quy lại là mức quan tâm đến con người, con người thật đang sống trên quả đất này và chắc chắn còn sống lâu dài đến vô tận thời gian, lấy đó làm trung tâm của mọi sự suy tư và chủ đích của mọi hành động. Cụ Hồ thuộc loại hiền triết đó, vì thế mà Cụ lớn lên”. Đọc lại những lời nhận xét và tinh tế trên của Giáo sư, chúng ta thấy trong *Di chúc*, Người viết: “Đầu tiên là công việc đối với con người”. Hồ Chí Minh đã đề cập

đến những con người, những lớp người cụ thể, như cán bộ, binh sĩ, dân quân du kích, thanh niên xung phong, các gia đình liệt sĩ, cha mẹ vợ con của thương binh, liệt sĩ,... thậm chí cả những nạn nhân của xã hội cũ, như trộm cắp, gái điếm, cờ bạc, buôn lậu,... Điều này chứng tỏ sự nghiệp cách mạng mà chúng ta đang tiến hành thực sự là xóa bỏ cái cũ để xây dựng cái mới, cải tạo xã hội cũ để xây dựng xã hội mới, tốt tươi, lành mạnh, là chính nghĩa và nhân văn. Đó là cuộc cách mạng xuất phát từ lòng dân, phản ánh tâm tư nguyện vọng của nhân dân và hợp với thời đại. Thông qua cách mạng, Hồ Chí Minh muốn cho thế hệ và nhân loại biết đến Việt Nam là một dân tộc văn minh và tiến bộ.

Từ nhận thức đúng về vai trò của con người trong cải tạo xã hội cũ, xây dựng xã hội mới, Hồ Chí Minh xem con người là một chủ thể lịch sử mà trực tiếp là chủ thể của dân tộc và cách mạng. Khi đề cập đến con người dưới góc độ là chiến lược của cách mạng, Hồ Chí Minh hướng giáo dục con người, hoàn thiện ở những góc độ khác nhau như đạo đức, nhân văn, văn hóa và chính trị,...

Trước hết, nói về Đảng, Người viết: “nhờ đoàn kết chặt chẽ, một lòng một dạ phục vụ nhân dân, phục vụ Tổ quốc, cho nên từ ngày thành lập đến nay, Đảng ta đã đoàn kết, tổ chức và lãnh đạo nhân dân ta hăng hái đấu tranh tiến từ thắng lợi này đến thắng lợi khác”. Chiến lược con người trong Đảng được Hồ Chí Minh đề cập, đó là giáo dục đạo đức cho cán bộ đảng viên, bởi vì Đảng cũng là những con người cụ thể. Người nhấn mạnh: “Việc cần phải làm trước tiên là chỉnh đốn lại Đảng”⁽¹⁾; “Đảng ta là một đảng cầm quyền. Mỗi đảng viên và cán bộ phải thật sự thấm nhuần đạo đức cách mạng, thật sự cần kiệm liêm chính, chí công vô tư. Phải giữ gìn Đảng ta thật trong sạch, phải xứng đáng là người lãnh đạo, là người đầy tớ thật trung thành của nhân dân”⁽²⁾. Một khi mà cán bộ đảng viên thấm nhuần đạo đức cách mạng tất sẽ đoàn kết và “giữ gìn sự đoàn kết nhất trí của Đảng như giữ gìn con ngươi của mắt mình”. Có đạo đức mới đoàn kết tốt, thực hiện đoàn kết tốt, chặt chẽ là đảng viên đã thấm nhuần đạo đức cách mạng. Đó là giác ngộ về chính trị của mỗi đảng viên. Đạo đức là đoàn kết, đoàn kết là thực hiện nhiệm vụ chính trị và chính trị là đạo đức. Đạo đức, đoàn kết, chính trị trong tư tưởng

Hồ Chí Minh là một thể thống nhất biện chứng, cùng tồn tại trong một cơ thể của Đảng và đạo đức được xem là huyết mạch của Đảng, mỗi đảng viên thấm nhuần đạo đức cách mạng sẽ làm cho Đảng ta thật sự trong sạch vững mạnh.

Trong *Di chúc*, Bác căn dặn: “Bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau là một việc rất quan trọng và rất cần thiết”⁽¹⁾. Giáo dục đạo đức không chỉ đối với đảng viên mà nhìn rộng hơn, xa hơn, Hồ Chí Minh đặc biệt chú trọng đến đoàn viên và thanh niên. Đây là trách nhiệm của Đảng, Người viết: “Đảng cần phải chăm lo giáo dục đạo đức cách mạng cho họ, đào tạo họ thành những người thừa kế xây dựng chủ nghĩa xã hội vừa “hồng” vừa “chuyên”. Người xem việc bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau là một việc rất quan trọng và rất cần thiết. Vì vậy, cần phải đào tạo thế hệ trẻ cho đời sau để kế thừa sự nghiệp của cách mạng là một trong những mối quan tâm lớn nhất của Hồ Chí Minh, Người viết:

Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây

Vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người.

Trong *Di chúc* khi viết Đầu tiên là công việc đối với con người, Hồ Chí Minh đề cập đến công việc trước hết phải làm đó là chính sách đối với những người trực tiếp tham gia cách mạng, tham gia kháng chiến, rồi đến gia đình, cha mẹ, vợ con của họ. Trong số những người trực tiếp tham gia cách mạng, tham gia kháng chiến thì “Đảng và Chính phủ cần chọn một số ưu tú nhất, cho các cháu ấy đi học thêm các ngành, các nghề, để đào tạo thành những người cán bộ và công nhân có kỹ thuật giỏi, tư tưởng tốt, lập trường cách mạng vững chắc”. Những lời căn dặn đó của Hồ Chí Minh thật là sâu sắc, thấu suốt triết lý làm người, thực sự là nhà chiến lược hàng đầu của cách mạng Việt Nam với một nhãn quan chính trị tinh tế và tầm nhìn chiến lược của một danh nhân văn hóa

thế giới. Bởi vì, Hồ Chí Minh hiểu rằng: “Những chiến sĩ trẻ tuổi trong các lực lượng vũ trang nhân dân và thanh niên xung phong đều đã được rèn luyện trong chiến đấu và đều tỏ ra dũng cảm”. Nếu được đào tạo, được sử dụng, nhất định họ sẽ trở thành “đội quân chủ lực trong công cuộc xây dựng thắng lợi chủ nghĩa xã hội ở nước ta”. Đây là một nguyên lý dùng người của Hồ Chí Minh, thông qua tuyển chọn, đào tạo, huấn luyện, sử dụng và bổ nhiệm cán bộ. Chính những con người này, thực sự là những người được đào tạo và tôi luyện trong chiến đấu, trưởng thành trong khó khăn và gian khổ, hơn ai hết họ hiểu được chiều sâu của giá trị độc lập tự do của chủ nghĩa xã hội và sự nghiệp giải phóng dân tộc, giải phóng con người mà nhân dân ta tiến hành. Những con người được trải qua thực tiễn cách mạng sẽ trang bị những tố chất cách mạng đáp ứng được những yêu cầu của Đảng như: tuyệt đối trung thành với sự nghiệp cách mạng của nhân dân; nhiệt tình hăng hái, say mê với công việc, thạo về nghiệp vụ, giỏi về chuyên môn, làm việc gì tinh thông việc đó, gần dân, thường xuyên liên hệ mật thiết với nhân dân; có gan quyết đoán, dám phụ trách, dám chịu trách nhiệm, nhất là khi gặp tình huống khó khăn, thắng không kiêu, bại không nản, vũ lực không khuất phục.

Đọc lại *Di chúc* của Chủ tịch Hồ Chí Minh và nhìn lại những việc đã làm được sau 50 năm thực hiện *Di chúc* của Người, chúng ta thấy tự hào những việc đã làm được, cũng nghiêm khắc kiểm điểm những điều còn thiếu sót, tự hứa với mình phải không ngừng học tập, rèn luyện, phấn đấu để thực hiện tốt hơn lời dạy của Bác./.

(1), (3) Trích: *Di chúc* của Chủ tịch Hồ Chí Minh - Bản viết năm 1968.

(2) Trích: *Di chúc* của Chủ tịch Hồ Chí Minh - Bản viết năm 1969.

The Issue of Human Beings in President Ho Chi Minh's Will

Abstract: *President Ho Chi Minh bequeathed a historical manuscript of His will before He passed away. It is a precious historical document, which condensed the cultural values of the country and the world and at its core is the national independence connected to socialism. The issue of human beings is the highlight of the Will. It is because President Ho Chi Minh considered human beings as the creators of the history and the owners of the country and the revolution.*